

AIALA GUREA

Euskal historia ez dugu, noski, ezagunegia. Beste kondaira bat irakatsi ziguten guri eskoletan. Eta, egia esan, jakin beharko genuke zerbait gehiagorik, alazankoa*! Urteurren* eta mendemuga batzuk ez dira txarrak gertatzen, zerbait ikasiz joan gaitezen.

Egun hauetan gogorarazi zaigunez, orain ospatzen da Aialako Foruaren Mendeurrena,* VI. Mendeurrena, alegia* (1373-1973). Euskaldun gehienok ez dakikegu* segur aski zer den Aiala, ez non dagoen, ez eta zer izan zen. Eta ba dirudi, erdal historigileek esango digutela oraingoan ere. Izanen da, beraz, zorte onik.

Mendeurren hori ospatzeko sariketa bat eratu da, Aialako Foruaren ingurumarian* egin litezkeen lanentzat. Poztekoak dira, benetan, Arabako Diputazioak agertu dituen ardura* eta jakin nahia. Baina hona gure kezka: Aialako Foru hark arkituko ote du, gero, euskal Lege Zaharrak merezi lukeen euskal historigilerik? Arabar kezkatu batzuek —eta onenean denok— ukan dezakegu erantzuna. Santo Domingoko Trujillo hark garbitu zigun Jesus de Galindez bizi baltz!

Jesus de Galindez hau aialarra zen, eta jadanik* Errepublika garaian —eta oso gazte zelarik— Aialako Foruaren aztertzaile bizkorra. Huraxe behar genuen orain geure artean, premiazkoa den azterketa egin zezan. Baina hura Trujillok itsasuntzi bateko laberen batera, sutara, bota zuenez, beste norbaitek (nondik eta zertarako?) eginen du lana.

Oraingo, Jesus beraren lana (Buenos Airesko «Ekin»ek argitara emana) eta Uriarterena aparte, ez dugu azterlan sobera,* Aialako bizi-olde zaharrak ezagutzeko.

Bizkaian Durangoaldeak edo Enkartzioek —bakoitzak bere gisara*— ukan zuten nortasun berezia bezalatsu, Aialako Lurraldea ere pertsonalitate handikoa izan da Araban. Beregaintasunik zabalena ukan zuen Aialak. Aiala hau Araba eta Bizkaia euskal herrialdeen artean kokatzen* da, 1463.etik honakoan Arabaren parte dela. Arabako ipar-mendebaldera dago: Orozko du ekialdean,* Artzeniega mendebaldean,* Enkartzioak eta Audio iparraldetik. Amurrio da Lurraldearen hiriburu, Aiala, Lezama eta Okendo ere barnean direla.

Aialako Lurraldean euskaraz hitz egin da oraintsu arte, bizkaieraz hain zuzen. Mende bat pasatuxea da, behar bada, aialatarrek euskara galdu zutela. Ez gehiagorik. Euskal historian toki jakingarri bat dagokio Aialako Lurraldeari, bere politika instituzioen nortasun bizi-oldeatik.

Aialak bere jatorrizko ohitura eta usuarioak zituen, eta haien arabera* antolatu zituen gobernailu* publikoak ere. Hango Foruak dioenez, Aiala Jaurerri* bat bezala da —«Bizkaikoa bezala» esaten da—. Erregek ba du aginterik Aialako Jaunagan, baina Jaun honek Jaurerri honetatik kanpora eduki ditzakeen lurretan bakarrik; ez, ordea, Aialako Lurralde barruan: Aialako Jaun bezala ez dago Erregeren menpean.

Zaraoben (Arrespalditzan) biltzen ziren Aialako Batzarre Nagusiak, eta hauengan zegoen Jaurerriko goiboterea.* Beronek hautatzen zituen eskualdeko bost *alkateak*, Jaunarekin eta ibarjaunarekin batean hausi* boterea ukanen zutenak. Baina, justizi betekizun honen parean, benetako botere eragilea* zuten agintariok. Aialako Jaunaren egiteko nagusia legeen frogantza* zen, legeen berronespena.* Ba dirudi, Batzarre Nagusiak oso irekiak zirela: Kontseilari, agintari, aitorseme* eta hauzok hartzen zuten parte Zaraobeko bileretan. Eta XV. mendeaz geroztik, San Migel egunez biltzen zèn Batzarrea zen legegailu.* lege-egilea.

Orain Mendeurrena ospatzen diogun Forua, 1373.ekoa dugu; eta Fernan Perez Aialakok —Lurraldeko Jauna zela— emandakoa da. Fernan I. horrek, Lurraldearen usuario eta ohituen agergerri diren artikulu gehienen ondoan, Gaztelatik hartuta, zenbait puntu jartzen du Foru horretan, Lurraldeko Jaunaren eskubideak —jatorrizko usuario haien kontra edo— indartu nahiz. Hona, ba, gure historiako beste une jakingarri bat. Irakur beza nahi duenak Galindezen liburuttoa (*La Tierra de Ayala y su Fuero*, 1957) edo B. Estornes Lasaren laburpena.

Foru horrek bere barnean dituen kontraesan* nabarmenengatik oso interesgarria da guztiontzat, gure kondairaren konstanteetako bat agertzen baitu: hots,* gure jatorrizko usuario-legeari, nobleziaren

bitartez, ezarri nahi izan zaion jokabide arrotza. Orain, Mendeurren hau tarteko dela, berriz ere ikusi beharko ditugu istudio «ederrak»; saiatuko dira, berriro ere, gure instituzioen iturriak herbestean biltzen. Berriz ere arrisku beretan izanen gara: geure Lege Zaharren ohiturazko oinharri jatorrak ahanzteko (ohituratasuna da gure legegaitan lehenengo* jatorburua, eta ez inongo Jaun nahiz Erregeren borondatea) eta bizi izan genuenaren orijinaltasuna ukatzeko arriskutan. Biba gu, ezarri nahiko diguten itsumenarekin!

Bestek bestelakorik esan aurretik, gogora dezagun hauxe: Aialako Forua Lurraldearen legea da, eta ez Jaun batek Udal* bati ematen zion «Hiritasuneko Ageria*» (*Carta Puebla*). Puntu hau —beste askotan bezala— oinharriko zerbait da, Lurraldearen usuario eta ohiturak onhartzea baita. Hori bai, Aialako Jauna ez zen inozoa;* eta, agintadun guztien antzera, hura ere saiatu zen, bereari eusten eta aginte modu berriak Lurraldeari irabazten edo lapurtzen. Baina horixe izan da beti gizarteko makurkeria: herriaren gain, edo kontra, eskubideak irabaztea; eta ez gara harrituko, gure historian ere horrelakorik idoroten* bada.

Orain aipatzen dugun 1373.eko Aialako Foruaren historiak, pentsakizun franko ba du. Pentsaketa lan horretan lagun gintzatela eskatuko nieke euskal historigileei. Gure Lege Zahar hori eskuartean dugula, zera jakin nahi dugu oroz* lehenik: zer leku du Foru horrek Euskal Herri osoaren Historian, zernolako harremanak ditu (berdintasunak eta aldeak*) gainerako euskal Lege Zaharrek? Zertan dazta* Aialako instituzioen euskal nortasuna?

Eta gero oso atsegin izan liteke bestea ere: zer indar izan du herbesteko eraginak instituzio horiengan?

Gure kondairaren une honetan, ene ustez, jatorrago da orijinaltasuna ongi ezagutzea; eta Aiala ez dugu ezagutuko, Gaztelatik zer eman zioten esanez, Aialako Lurraldeak berak zer berririk sortu zion agertuz baizik. Eta hortxe dago gakoa, 1373.ekoa eta 1973.ekoa.

ANTSO AMAIUR

beza, bei	zaigu, jaku
dezagun, daigun	zaio, jako
dezakegu, daikegu	zezan, eian
digute, deuskue	zigun, euskun
diogu, deutsagu	ziguten, euskuen
ditzake, daikiz	zion, eutson
nieke, neuskioe	zioten, eutsoen

ELAIS AIALA
YURRE

DANTZATOKI GOXOA

Igazdez ta jai egunez: 6 tatik 10.ra
Astegunez: 7. tatik 10.ra.

SOINU KOADROFONIKOA

KAFETEGI **AMALUR** RESTAURANTA